

Psychologiczna ekspertyza sądowa w sprawach dotyczących samobójstwa dzieci i nastolatków

Teresa Jaśkiewicz-Obydzińska, Ewa Wach

Zakład Psychologii Sądowej Instytutu Ekspertyz Sądowych w Krakowie

W artykule przedstawiono cele oraz sposób i zasady opracowywania ekspertyzy psychologicznej dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości w przypadkach samobójczej śmierci dzieci i nastolatków. Specyfika pracy biegłego psychologa przy wykonywaniu tego typu opinii polega na tym, że wypowiada się on o osobie, z którą nie miał osobistego kontaktu i nie mógł przeprowadzić jej badań. Hipotezy dotyczące ewentualnych motywów śmierci samobójczej i wnioskowanie biegłych oparte są więc na danych pośrednich. Psycholog dokonuje tzw. psychologicznej autopsji, czyli dąży do odtworzenia sylwetki psychologicznej osoby zmarłej w tragicznych okolicznościach i ustalenia występujących u niej przed śmiercią czynników ryzyka samobójstwa. Omówiono także źródła danych, które biegli mogą mieć do dyspozycji, sposób ich pozyskiwania oraz kolejne etapy postępowania psychologa podczas przeprowadzania ekspertyzy. Na podstawie konkretnych przypadków z praktyki biegłych wskazano główne problemy, jakie pojawiają się podczas wypowiedzania się w sprawach samobójstw dokonanych w tej grupie wiekowej.

SŁOWA KLUCZOWE:

EKSPERTYZA PSYCHOLOGICZNA, MOTYWACJA SAMOBÓJSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY, ODTWARZANIE SYLWETKI PSYCHOLOGICZNEJ

Samobójcza śmierć dziecka jest szokującym i traumatycznym zdarzeniem nie tylko dla jego najbliższych, lecz także dla szerszego kręgu społecznego (Buda, Tsuang, 1990). Z badań nad skutkami samobójstwa (Gmitrowicz, 2015a) wynika,

że samobójcza śmierć jednej osoby dotyka przeciętnie ok. 4-10 osób z jej najbliższego otoczenia oraz do 28 osób, które pozostawały z nią w dalszej relacji. Powstające u tych osób silne negatywne emocje – żalu, straty, złości, poczucia winy, niedowierzania, a nawet zaprzeczania rzeczywistości – niejednokrotnie prowadzą do dezintegracji grup społecznych (rodziny, grup rówieśniczych). Ponadto osoby te doświadczają wielu wątpliwości dotyczących zarówno samej możliwości pozbawienia się życia przez młodą osobę, jak i motywacji, które skłoniły ją do zamachu na własne życie. Poszukują one także osób odpowiedzialnych lub obciążają winą zarówno konkretne osoby, jak i instytucje, które mają obowiązek nie tylko wychowywać, lecz także otaczać dzieci opieką oraz zapewniać im bezpieczne warunki rozwoju. Wskazanie osób, które mogły przyczynić się do śmierci dziecka, ma nie tylko znaczenie moralne czy prewencyjne, lecz wiąże się także z odpowiedzialnością karną. Prowadzący śledztwo rozważają możliwość przestępstwa opisanego w art. 151 Kodeksu karnego (kk), czyli zmierzają do ustalenia, czy do zamachu samobójczego pokrzywdzony został namówiony lub zmuszony przez innych lub czy zaistniały warunki, o których mowa w art. 207 § 3 i art. 194 kk, wskazujące, że decyzja samobójcy była skutkiem oddziaływania innych osób, jakiejś formy znęcania się nad nim – fizycznego, psychicznego, seksualnego, cyberprzemocy czy uporczywego nękania (Jaśkiewicz-Obydzińska, Wach, 2013a, 2013b).

Biegle psychologowie są powoływani przez wymiar sprawiedliwości do pomocy w rozstrzygnięciu tych wątpliwości (Wach, 2015). Należy podkreślić, że psycholog sądowy nie wypowiada się jednak o winie tych osób czy reprezentowanej przez nie instytucji. Jego zadaniem jest odtworzenie sylwetki psychologicznej osoby nieżyjącej w celu określenia, czy mogła mieć motywy do popełnienia samobójstwa. Proces ten powinien objąć wszystkie sfery funkcjonowania osobowości pokrzywdzonego – emocjonalną, społeczną i intelektualną. Szczególną wagę przykłada się do analizy ostatniego okresu życia ofiary, poszukując w jej funkcjonowaniu przejawów zespołu presuicydalnego. Należy przy tym pamiętać, że psycholog powinien starać się spojrzeć na sytuację życiową ofiary jej oczami, a nie dokonywać oceny według tzw. wskaźników obiektywnych (Gierowski, Jaśkiewicz-Obydzińska, Najda, 2010; Jaśkiewicz-Obydzińska, Wach, 2013b). W przypadku wskazania przez biegłych wysokiego prawdopodobieństwa tego, że dana osoba w określonej sytuacji życiowej mogła mieć motywy do popełnienia samobójstwa, badania psychologiczne zostają ukierunkowane na ustalenie ewentualnego wpływu innych osób na tę decyzję. Celem opinii psychologicznej jest więc wskazanie, jaką rolę odgrywały czynniki sytuacyjne – zewnętrzne lub osobowościowe – wewnętrzne na postrzeganie swojej sytuacji życiowej przez przyszłego samobójcę jako krytycznej i bez wyjścia, czego konsekwencją była decyzja o targnięciu się na własne życie.

ODTWARZANIE SYLWETKI PSYCHOLOGICZNEJ OSOBY NIEŻYJĄCEJ, ŹRÓDŁA DANYCH I PROBLEMY POJAWIAJĄCE SIĘ PODCZAS ICH ANALIZY

Proces odtwarzania sylwetki psychologicznej osoby nieżyjącej opiera się na założeniu, że każdy pozostawia po sobie jakieś ślady, które pozwalają go poznać, nawet gdy nie ma już szans na osobisty z nim kontakt. Ślady te mogą być zarówno niematerialne (wspomnienia o danej osobie i towarzyszące im emocje obecne w pamięci i psychice osób z jej otoczenia), jak i materialne (konkretne przejawy działalności tej osoby w różnych obszarach życia rodzinnego, społecznego czy też związanych z realizacją zainteresowań lub hobby). W celu oceny, jakiego typu ślady z życia samobójcy są dostępne, biegli powinni najpierw przeanalizować dane znajdujące się w aktach sprawy (Jaśkiewicz-Obydzińska, Wach, 2013a, 2013b). W wyniku tej analizy uzyskuje się wstępne informacje o tym, jak dana osoba była spostrzegana przez innych, jakie relacje łączyły ją z otoczeniem, jak zachowywała się w ostatnim okresie życia oraz jakie były okoliczności jej śmierci. Analiza akt sprawy służy też wytypowaniu osób, z którymi biegli będą chcieli przeprowadzić bardziej pogłębiony wywiad na temat samobójcy i w tym celu, za pośrednictwem organu zlecającego ekspertyzę, zaprosić je na spotkanie. W przypadku dzieci i nastolatków, których śmierć samobójcza zazwyczaj ma kontekst rodzinny (Gmitrowicz, Makara-Studzińska, Młodożeniec, 2015; Gmitrowicz, Rosa, 2002; Haś, Rajtar, 2013; Pilecka 2005;), zapraszani są przede wszystkim rodzice lub inni członkowie rodziny, którzy mogą udzielić informacji o rozwoju dziecka od chwili jego urodzenia, a nawet od okresu prenatalnego, o jego stanie zdrowia, rozwoju, warunkach wychowawczych lub relacjach rodzinnych. Należy przy tym uwzględnić to, że wskutek śmierci dziecka stan psychiczny rodziców może być na tyle zły, iż nie pozwala na uczestniczenie w wywiadzie. Oprócz przeżywania nasilonych stanów depresyjnych reakcje opiekunów nierzadko przyjmują charakter zaburzeń psychotycznych o obrazie urojeń paranoicznych. Wbrew dowodom i oczywistym śladom kryminalistycznym rozwijają oni przekonanie, że ich dziecko padło ofiarą zabójstwa, a prowadzący śledztwo z różnych powodów (niechęci do dodatkowej aktywności, jaką byłoby ustalanie sprawcy, a nawet – w szczególnych przypadkach – zmywy ze sprawcami) to ignorują. U źródeł tych przeżyć leży zazwyczaj nie tylko głęboki żal po stracie, lecz także nasilone poczucie winy, że nie zapobiegło się śmierci dziecka (Młodożeniec, 2015a). W sytuacji pogłębionych zaburzeń psychicznych stwierdzanych u osób najbliższych odstępuje się od wywiadów z nimi i pozostaje wtedy uzyskanie informacji o nieżyjącym dziecku od innych członków rodziny (starszego rodzeństwa, dziadków). Brak możliwości udziału rodziców lub

innych osób z otoczenia małoletniego w badaniach prowadzonych przez biegłych może też być związany z prawdopodobieństwem postawienia im przez prokuratora zarzutów dotyczących przyczynienia się do samobójczej śmierci dziecka. Zgodnie z obowiązującymi przepisami postępowania karnego z chwilą zmiany statusu takiej osoby (ze świadka na podejrzanego lub oskarżonego) nie można wykorzystać informacji, których ona udzieliła, będąc w innej sytuacji procesowej. Opinia oparta choćby częściowo na danych od tej osoby bywa więc kwestionowana z przyczyn formalnych, wymaga uzupełnienia i dodatkowych wyjaśnień.

Innymi ważnymi osobami, które mogą przekazać informacje o dziecku, są pedagodzy, nauczyciele, opiekunowie kół zainteresowań lub trenerzy, którzy obserwowali je w innych, pozadomowych sytuacjach. Ich spostrzeżenia mogą weryfikować uzyskane od rodziny dane na temat funkcjonowania młodego człowieka. Niestety z praktyki wynika, że kontakt z nimi bywa utrudniony i niechętnie uczestniczą one w czynnościach prowadzonych przez prokuraturę, przeważnie odmawiając udzielenia wywiadu biegłym, co tłumaczą brakiem czasu. W rzeczywistości niechęć tych osób do współpracy w toczącym się śledztwie zmierzającym do wyjaśnienia okoliczności samobójstwa ich podopiecznych często jest związana z obawą przed ewentualną odpowiedzialnością za brak należytej opieki i odpowiedniej reakcji na przejawy konfliktów między rówieśnikami czy pogarszającego się stanu emocjonalnego pokrzywdzonych. Wśród pedagogów i opiekunów dzieci, z którymi małoletni pozostawali w stosunku zależności, mogą znajdować się też osoby, które były sprawcami znęcania się nad nimi. Szczególną grupę stanowią tu księża, których rola w życiu młodego człowieka – jako osób przekazujących wartości religijne, etyczne i moralne – ma istotne znaczenie dla kształtowania się tożsamości i światopoglądu. Nawet drobne przejawy przemocy emocjonalnej – lekceważenia, poniżania, ośmieszania – doznawane z ich strony mogą być przez dzieci odbierane jako dotkliwsze, co skutkuje przeżywaniem silniejszego dyskomfortu psychicznego i prowadzi do znacznie poważniejszego obniżenia poczucia własnej wartości niż w przypadku doznawania krzywdy od osób, od których nie oczekuje się, że będą przewodnikami duchowymi. Takie sprawy w środowiskach lokalnych budzą też znaczenie więcej emocji oraz powodują głębokie podziały i polaryzację stanowisk, co utrudnia zebranie obiektywnych informacji o okolicznościach samobójstwa.

Jak wiadomo, szczególne znaczenie w kształtowaniu samooceny i poczucia własnej wartości młodych osób ma ich funkcjonowanie w grupach rówieśniczych. Z tego też względu warto przeprowadzić rozmowy z przyjaciółmi, kolegami czy znajomymi z różnych kręgów, w których przebywał pokrzywdzony. Ich sposób widzenia i oceny nieżyjącego kolegi zazwyczaj rzuca nowe światło na jego sytuację życiową. Jeżeli

istnieje podejrzenie, że do śmierci pokrzywdzonego przyczynili się określone rówieśnicy, którzy się nad nim znęcali, wówczas postępowanie rozstrzygające w tej sprawie toczy się zazwyczaj w sądzie rodzinnym i nieletnich. Także w takich przypadkach biegli korzystają z danych przekazanych przez nieletnich podczas ich przesłuchania, natomiast nie przeprowadzają z nimi wywiadów.

Podczas wywiadów biegli zbierają informacje pozwalające na odtworzenie historii życia pokrzywdzonego, jego zdrowia fizycznego i psychicznego oraz funkcjonowania sfery poznawczej. Dąży się do ustalenia, w jaki sposób reagował na stres, jaka była ekspresja emocji, na ile potrafił je kontrolować i czy miał skłonność do ich tłumienia, jaką prezentował samoocenę oraz w jakim zakresie była ona adekwatna i stabilna (Eckhardt, 1998). Szczególnie istotne są dane wskazujące, jak pokrzywdzony radził sobie w sytuacjach trudnych oraz jaki charakter miały jego relacje z otoczeniem. Wywiady przeprowadzone z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, w jakich funkcjonował pokrzywdzony, mogą pomóc w stwierdzeniu, czy prezentowany przez niego wizerunek wobec innych osób był stały czy też modyfikowany w zależności od grupy społecznej, w jakiej aktualnie przebywał. Istotne jest stwierdzenie, czy spostrzeżenia i opinie innych ludzi na jego temat były spójne lub w jakim zakresie się różniły i co mogło być źródłem tych rozbieżności. Wypowiedzi osób z otoczenia pokrzywdzonego są uzupełniane o dostarczone przez nich do wglądu biegłym różnorodne materiały i dokumenty z życia samobójcy. Już zapraszając te osoby na spotkanie z biegłymi, warto zaznaczyć, że takie materiały są pożądane, najlepiej też, aby obejmowały różne sfery życia tej osoby (zdrowia, nauki, pracy, hobby), pokazywały ją w różnych grupach społecznych oraz pochodziły z różnych okresów jej życia. Mogą to być fotografie, książeczki zdrowia, świadectwa szkolne, zaświadczenia o ukończonych kursach, dyplomy itp. Szczególne znaczenie mają te materiały, które są osobistymi wytworami osoby, której sylwetkę psychologiczną biegli mają odtwarzać, czyli zostały sporządzone jej własną ręką. W przypadku dzieci i młodzieży warto sięgnąć – o ile to możliwe – do zeszytów szkolnych (najlepiej z wypracowaniami piśmennymi), listów (często w formie elektronicznej, SMS-ów), pamiętników, rysunków i innych przejawów twórczości artystycznej. Materiały te mogą przyczynić się do poznania systemu wartości danej osoby, sposobów przeżywania przez nią rzeczywistości, obszarów jej konfliktów czy przeżywanych lęków. Jak wynika z praktyki, niejednokrotnie zdarza się, że za fasadą osoby miłej, sympatycznej, bezkonfliktowej, a nawet radosnej, kryje się człowiek samotny, pełen negatywnych emocji, smutku, wrogości wobec innych i siebie. Jeśli w dodatku osoba ta przejawia bardzo niskie poczucie własnej wartości i nie dostrzega żadnych perspektyw zmiany swojej sytuacji, to w świetle wiedzy o uwarunkowaniach zamachów samobójczych, osoba ta znajduje

się w grupie o wysokim ryzyku zachowań autodestrukcyjnych (Młodożeniec, 2015b; Pilecka, 2005). W wytworach osoby nieżyjącej mogą też znaleźć się bezpośrednie odniesienia do śmierci samobójczej, procesu umierania, sposobów popełnienia samobójstwa, cierpienia, a zarazem wyzwolenia, jakie miałyby ono przynieść.

Nawet jeżeli okaże się, że pokrzywdzony ujawniał w swoich wytworach tego typu treści, to pozostaje do ustalenia przez psychologów, czy jego twórczość mogła być przejawem mechanizmu radzenia sobie z trudnościami i pełniła – przynajmniej przez jakiś czas skutecznie – raczej rolę katharsis, a nie czynnika nasilającego negatywne stany emocjonalne. Jeżeli więc pojawia się w śledztwie wątpliwość „samobójstwo czy zabójstwo”, samo stwierdzenie, że osoba nieżyjąca była autorem treści o śmierci, umieraniu nie przesądza wersji śmierci samobójczej i sprawa wymaga dalszych pogłębionych badań (Czerederecka, Gierowski, Jaśkiewicz-Obydzińska, Wach, 2017).

Bogatym źródłem informacji na temat młodej osoby jest zazwyczaj zawartość jej komputera lub telefonu komórkowego. Można tam znaleźć dane pozwalające na stwierdzenie, jak funkcjonowała ona w rzeczywistości wirtualnej, która dla młodych osób bywa niejednokrotnie istotniejszym punktem odniesienia niż realna. Wskazują one na jej zainteresowania, a także ilustrują sposoby reagowania w różnych sytuacjach oraz ekspresji emocji. Analizie podlega sposób, w jaki ta osoba komunikowała się z otoczeniem, w jakich forach dyskusyjnych uczestniczyła, jakie zajmowała w nich stanowiska, jakie strony odwiedzała najczęściej, co wpisywała w wyszukiwarkach. Poszukuje się odpowiedzi na pytania, czy kreowany przez nią w sieci wizerunek był spójny z prezentowanym w rzeczywistości czy też odbiegał od niego, a jeśli tak, to w jakich dziedzinach. Konfrontacja tych danych z opisem pokrzywdzonego podanym przez osoby, które miały z nim bezpośredni kontakt, pozwala na określenia jego samooceny i samoakceptacji, a także stwierdzenia, czy miał tendencję do ukrywania bądź obnażania swoich cech w określonych środowiskach. Zdarzały się przypadki, gdy już samo przeżywania dysonansu będącego skutkiem rozbieżności między wizerunkami prezentowanymi przez samobójcę w różnych środowiskach oraz lęku przed ich ujawnieniem prowadziło do głębokiego kryzysu psychicznego, który w konsekwencji doprowadził do zamachu samobójczego.

Analiza komunikacji internetowej lub telefonicznej może być też przydatna w sytuacji, gdy rozważany jest wpływ innych osób na decyzję o popełnieniu samobójstwa. Ujawnione tam treści wskazujące, że dopuszczano się wobec pokrzywdzonych nękania psychicznego, gróźb czy szantażu (np. ujawnienia kompromitujących treści – fotografii, filmów) są znaczącym dowodem w śledztwie, podobnie jak ewentualne informacje o umawianiu się przez grupę internetowych znajomych na wspólne popełnienie samobójstwa (Gmitrowicz, 2015b). Również takie sprawy trafiały do

biegłych, przy czym ocena psychologiczna nie dotyczyła samego zaistnienia tego zjawiska, lecz była ukierunkowana na wskazanie, czy konkretna osoba pokrzywdzona, mająca określone (odtworzone w toku opracowywania ekspertyzy) właściwości psychiczne mogła te komunikaty odbierać jako silne naciski, którym nie mogła się przeciwstawić.

Jeszcze inny problem do rozważenia, który może pojawić się w trakcie analizy danych zawartych w historii korzystania przez pokrzywdzonego z internetu, jest związany z obecnością w sieci wskazówek mówiących o tym, w jaki sposób skutecznie, szybko i bez szans na uratowanie pozbawić się życia (Schmidkte, Schaller, 2000). Samobójstwa dokonane wedle zamieszczonej w internecie szczegółowej instrukcji są bardziej charakterystyczne dla dzieci i młodzieży niż dla dorosłych. Dla psychologa pozostaje rozważenie, na ile treści te sprowokowały młodą osobę do zamachu na własne życie i czy nawet bez zapoznania się z nimi przejawiała silne tendencje samobójcze.

Kolejnym bardzo ważnym źródłem informacji może być list pożegnalny, przy czym należy zaznaczyć, że w większości spraw, które budziły wątpliwości, czy dana osoba zginęła wskutek samobójstwa czy zabójstwa, brak było takiego dokumentu. W przypadku, gdy zmarły pozostawił list pożegnalny, istotne jest przede wszystkim ustalenie jego autentyczności, co leży w kompetencjach biegłych z zakresu badania pisma i dokumentów. Biegły psycholog może natomiast – na podstawie analizy formy i treści takiego dokumentu – wypowiedzieć się o stanie emocjonalnym osoby go sporządzającej bezpośrednio przed śmiercią, rodzaju przeżywanych przez nią trudności oraz strategii i mechanizmów radzenia sobie z nimi. List może też wskazywać na rzeczywisty system wartości tej osoby oraz sposób spostrzegania swoich relacji z otoczeniem. Analizując taki dokument, należy mieć na uwadze to, że podanie przez samobójcę motywów, które skłoniły go do tej tragicznej decyzji czy wskazanie przez niego osób, które uważa za winne swojej krytycznej sytuacji, nie wyjaśnia automatycznie wszystkich okoliczności jego śmierci. Należy uwzględnić, że spostrzeganie swojej sytuacji życiowej przez samobójcę ma zawsze charakter subiektywny, może więc odbiegać od sytuacji odtworzonej przez biegłych na podstawie danych uzyskanych z innych źródeł (Jaśkiewicz-Obydzińska, Wach, 2013b). Samobójcy mogą nie tylko nie wskazywać osób, których działania doprowadziły ich do śmierci, lecz nawet chronić je i wbrew realnym danym do końca idealizować relacje z nimi, natomiast odpowiedzialność za zamach samobójczy przypisać innym bądź wyłącznie sobie. Okoliczności sporządzenia listów samobójczych mogą też dostarczyć informacji, czy decyzja o zamachu na własne życie była całkowicie spontaniczna czy też mimo jej impulsywnego charakteru była skutkiem procesu, który od jakiegoś czasu rozwijał

się w psychice osoby pokrzywdzonej (np. 13-latek, nad którym – jak ustalono – od jakiegoś czasu psychicznie i fizycznie znęcał się ksiądz katecheta, napisał list pożegnalny ponad tydzień przed powieszeniem się i przechowywał go wśród swoich rzeczy osobistych, dopóki działania księdza nie zaczęły obejmować też jego rodziców i eskalowały do tego stopnia, że pokrzywdzony uznał, iż nie jest już w stanie sobie z nimi radzić).

Odtwarzając sylwetkę psychologiczną osoby zmarłej i historię jej życia, szczególną uwagę zwraca się na ostatni okres przed śmiercią, dążąc do ustalenia, czy przeważający wpływ na jej decyzję miały ostatecznie czynniki zewnętrzne, sytuacyjne czy też wewnętrzne. Do analizy tego okresu przydatne może być wykorzystanie koncepcji syndromu przedsamobójczego Ringela (1992), zgodnie z którą dokonanie zamachu samobójczego poprzedza wiele objawów, które można zaobserwować u samobójcy. Są nimi poczucie zawężenia, osaczenia i utraty możliwości rozwoju, przeżywanie emocji negatywnych, głównie lęku i depresji, redukcja mechanizmów obronnych, sztywność percepcji i skojarzeń, a także zmiana systemu wartości, dewaluacja znaczenia wielu, ważnych do tej pory, dziedzin życia oraz obniżenie znaczenia dotychczasowych relacji społecznych i ich ilościowa redukcja. Skutkiem takich reakcji jest hamowanie ujawniania agresji i kierowanie jej przeciwko sobie (Ringel, 1992).

W końcu biegly powinien dokonać analizy okoliczności, w jakich doszło do śmierci pokrzywdzonej osoby, gdyż daje to informacje o stopniu jego determinacji w dążeniu do pozbawienia się życia. Analiza ta może pomóc w rozstrzygnięciu ważnych kwestii: czy zamach samobójczy był starannie zaplanowany i przemyślany, czy samobójca przygotował odpowiednie środki i narzędzia do pozbawienia się życia, czy jego czyn był impulsywny czy też zaplanowany, uwzględniający uniemożliwienie niepożądanego ingerencji osób z zewnątrz w celu przeszkodzenia realizacji zamachu bądź przeciwnie, wyraźnie dopuszczający możliwość, że zostanie uratowany.

We wnioskach końcowych biegli psychologowie ustalają bądź wykluczają motyw samobójstwa w konkretnym przypadku oraz wskazują osoby, których określone zachowania były odbierane przez samobójców jako krzywdzące i mogły się przyczynić do aktu samobójczego (Jaśkiewicz-Obydzińska, Wach, 2000).

E-maile autorek: tjaskiewicz@ies.krakow.pl, ewach@ies.krakow.pl.

BIBLIOGRAFIA

- Buda, M., Tsuang, M. T. (1990). The Epidemiology of Suicide: Implications for Clinical Practise. W: S. Blumenthal, D. Kupfer (red.), *Suicide Over the Life Cycle* (s. 17–38). Waszyngton, DC: American Psychiatric Press.
- Czerederecka, A., Gierowski, J., Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Wach, E. (2017). Ekspertyza psychologiczna. W: M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Eckhardt, A. (1998). *Autoagresja*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
- Gierowski, J. K., Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Najda, M. (2010). *Psychologia w postępowaniu karnym*. Warszawa: LexisNexis.
- Gmitrowicz, A., Rosa, K. (2002). Badanie związku pomiędzy czynnikami chorobowymi i społecznymi a zachowaniami samobójczymi u młodzieży, W: B. Hołyst i in. (red.), *Samobójstwo*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej.
- Gmitrowicz, A. (2015). Nieopublikowany referat wygłoszony podczas Ogólnopolskiej Konferencji Suicydologicznej „Problematyka samobójstw i II dekadzie XXI wieku”.
- Gmitrowicz, A. (2015). Naśladownictwo zachowań samobójczych. W: A. Gmitrowicz, M. Makara-Studzińska, A. Młodożeniec, *Ryzyko samobójstwa u młodzieży* (s. 123–127). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Gmitrowicz, A., Makara-Studzińska, M., Młodożeniec, A. (2015). *Ryzyko samobójstwa u młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Haś, A., Rajtar, T. (2013) Czynniki ryzyka popełnienia samobójstwa przez osoby małoletnie W: J. Stojer-Polańska, A. Biederman-Zaręba (red.), *Samobójstwo. Stare problemy, nowe rozwiązania* (s. 161–171). Kraków: Wydawnictwo JAK.
- Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Wach, E. (2000). Suicide as the Subject-Matter of the Expert Psychologist's Report. W: A. Czerederecka, T. Jaśkiewicz-Obydzińska, J. Wójcikiewicz (red.), *Forensic Psychology and Law. Traditional Questions and New Ideas* (s. 21–26). Kraków: Wydawnictwo IES.
- Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Wach, E. (2013a). Rola osób z otoczenia w motywacji zamachów samobójczych – trudny problem sądowej ekspertyzy psychologicznej. W: J. Stojer-Polańska, A. Biederman-Zaręba (red.), *Samobójstwo. Stare problemy, nowe rozwiązania* (s. 161–171). Kraków: Wydawnictwo JAK.
- Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Wach, E. (2013b). Psycholog w niespecyficznej roli: odtworzenie sylwetki samobójcy. *Na wokandzie*, 3, 28–30.

- Jobes, D., Berman, A., Josselson, A. (1986). The impact of psychological autopsies on medical examiners' determination of manner of death. *Journal of Forensic Sciences*, 31, 177–189.
- Młodożeniec, A. (2015a). Postwencja. Pomoc po śmierci samobójczej bliskiej osoby. W: A. Gmitrowicz, M. Makara-Studzińska, A. Młodożeniec, *Ryzyko samobójstwa u młodzieży* (s. 229–237). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Młodożeniec, A. (2015b). Czym są czynniki ryzyka samobójstwa i czynniki protekcyjne. W: A. Gmitrowicz, M. Makara-Studzińska, A. Młodożeniec, *Ryzyko samobójstwa u młodzieży* (s. 135–149). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Pilecka, B. (2005). *Osobowościowe korelaty prób samobójczych u młodzieży*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Ringel, E. (1992). *Nerwica a samozniszczenie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Schmidkte, A., Schaller, S. (2000). The Role of Mass Media in Suicide Prevention. W: K. Hawton, K. Heeringen (red.), *The International Handbook of Suicide and Attempted Suicide* (s. 675–693). Chichester: Wiley.
- Wach, E. (2015). Problematyka psychologii śledczej. W: M. Szpitalak, K. Kasperek (red.), *Psychologia sądowa. Wybrane zagadnienia* (s. 88–102). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

PSYCHOLOGICAL FORENSIC EXPERTISE IN CASES CONCERNING SUICIDE OF CHILDREN AND ADOLESCENTS

This article presents the goals and methods of preparing psychological expert's report on a suicidal death of a child or an adolescent for the administration of justice. The specifics of working on such cases come from the fact that the expert needs to elaborate on a person, whom s/he has never met and therefore was not able to examine. All the experts' hypotheses regarding the plausible motifs of the suicide, as well as their deductions are based on the circumstantial data. The psychologist performs a so-called psychological autopsy, i.e. (s)he aims at recreating the profile of the deceased in the middle of the tragic circumstances and ascertains risk factors that might lead to a suicide. The article will detail data sources, which are at experts' disposal, methods of achieving them and various stages of creating an expert's opinion. Based on real cases the article will also point out the main challenges that can raise while researching suicides in this age group.

KEYWORDS:

PSYCHOLOGICAL EXPERTISE, SUICIDE MOTIVATION OF CHILDREN AND ADOLESCENS,
PSYCHOLOGICAL AUTOPSY

Cytowanie:

Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Wach, E. (2018). Psychologiczna ekspertyza sądowa w sprawach dotyczących samobójstwa dzieci i młodzieży. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(3), 75–85.

Artykuł jest dostępny na licencji *Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska*.